

mobilech

Nové komunikační technologie mění způsob našeho života v nejrůznějších ohledech. Nedílnou součástí komunikace většiny z nás jsou dnes mobilní telefony, jež nám již od r. 1996 umožňují kromě telefonování také psaní krátkých textových zpráv, „esemesek“, kterým budeme v tomto textu věnovat pozornost. Úvodem ocitujme část reklamního letáku jednoho z mobilních operátorů:

Jak se můžu stát SMSkovým profíkem.

Textovka je zvláštní kratoučký slohový útvar, a proto si vyvinula svůj vlastní úsporný jazyk. Ukážeme vám, jak funguje. Jestli chcete, aby byly i vaše SMSky na malé ploše co nejplnější, tak:

- a) *Nepište za tečky a čárky mezeru. Každý znak je dobrý, ne?*
- b) *Užívejte čísla. 20 je kratší než dvacet. Některými čísly navíc můžete zkrátit i normální slova, třeba když to chcete někomu na3t nebo u někoho us5.*
- c) *Smajlíky dovedou někdy říct víc než slova. Zvlášť ty originální. Třeba :-* je kratší i hezčí než Posílám ti pusou.*

Zastavme se podrobněji u všech tří bodů (a), b), c)) reklamního letáku. Prvním doporučením je vynechávání mezer, které také zabírají místo ze 160 znaků vymezených pro jednu krátkou textovou zprávu. Kromě vynechávání mezer kolem interpunkčních zna-

Odpověď

Jak je možné, že rozumíme smajlíkům? Co všechno mohou vyjadřovat?

Grafickým znakům, jako jsou **piktogramy** a tzv. **smajlíky (emotikony)**, je společné to, že jejich podoba a čtení nejsou pevně stanoveny a omezeny nějakým konkrétním jazykem, a proto se s nimi můžeme setkat téměř po celém světě a rozumět jim. Zatímco **piktogramy** znázorňují sdělení prostřednictvím obrazu (např. obrázky v autobuse, které nás vyzývají, abychom za jízdy nemluvili s řidičem, dopravní značky nebo třeba i postavičky na dveřích toalet), **emotikony** se používají v elektronické komunikaci

mének se můžeme setkat i s vynecháváním mezer mezi slovy. Aby byla naše zpráva i v tomto případě srozumitelná, je možné psát na začátku každého slova velké písmeno nebo psát střídavě jedno slovo písmeny velkými a druhé malými.

O zkracování (úspoře znaků) se hovoří i v obou dalších bodech. Užívání číslic souvisí s tzv. akronymy, které si již v krátkých textových zprávách – a také v komunikaci e-mailové a internetové – mnoha českých uživatelů vybudovaly pevnou pozici. (Na okraj poznamenejme, že slovo akronymum má v tomto textu poněkud jiný význam než uvádí *Nový akademický slovník cizích slov* (dále NASCS): *akronym, akronymum – zkratkové vlastní jméno vzniklé spojením začátečních písmen několika slov, např. UNESCO.*)

Akronyma jsou různé zkratky, které – jsou-li s nimi obeznámeny obě strany, tedy pisatel i příjemce krátké textové zprávy – opět významně šetří vymezený počet znaků i čas, který chceme psaní zprávy věnovat. Řada akronym má původ v angličtině.

Akronyma písmenná jsou složena pouze z písmen. Nejprve se věnujme těm, v nichž každé písmeno signalizuje jedno slovo a – jak je to u zkratk běžné – je zároveň počátečním písmenem tohoto slova. Porozumíme jim pouze tehdy, pokud nám je někdo při prvním užití vysvětlil, nebo pokud jsme si jejich vysvětlení našli v některém z mnoha seznamů akronym dostupných na internetu. K nejčastěji užívaným (čistě) písmenným akronymům patří *BTW* (*by the way*, česky *mimochodem*), *IMHO* (*in my humble opinion*, česky *podle mého skromného názoru*) nebo *ASAP* (*as soon as possible*, česky *co nejdříve*), k méně častým např. *BBFN* (*bye bye for now*, česky *zatím ahoj*), *BBL* (*be back later*, česky *vrátím se později*), *FDROTFL* (*falling down rolling on the floor laughing*, česky *padám a válím se smíchy na podlaze*).

Jiným písmenným akronymům můžeme porozumět, resp. je v angličtině přečíst, i bez předchozího výkladu. Jsou to taková, která využívají hláskování, spellingu, tedy té podoby anglických hlásek, s níž se seznamujeme v prvních lekcích angličtiny. K nim

(v e-mailech, SMS apod.) a tvoříme je kombinací interpunkčních znamének, symbolů a písmen, které nám nabízí počítačová klávesnice.

Slovo **emotikon** vzniklo z anglických slov **emotion** (= emoce) a **icon** (= znak). Emotikony slouží v psaném projevu k znázornění emocí, které v mluveném projevu často vyjadřujeme mimickými výrazy v obličejí. Proto se jim slangově také říká **ksichtíky** (psáno často i v žertovné podobě **xichtíky**; původně z německého **Gesicht**, česky **ksicht**).

patří např. akronymum *RUOK?* (*are you ok?*, česky *jsi v pořádku?*), kde je využito homofonie hláskované podoby *r* (vysl. [a:]) a slovesného tvaru *are* (česky *jsi*, vysl. [a:]) a dále zvukové shody hláskovaného *u* (vysl. [ju:]) a zájmena *you* (česky *ty*, vysl. [ju:]). Jiným příkladem může být akronymum *IC* (*I see*, česky *chápu*) založené na stejném principu.

Dalším typem jsou akronyma alfanumerická, tedy ta, jejichž součástí je číslice. V případech anglických (avšak i v česky psaných krátkých textových zprávách užívaných) akronymem se jedná o zvukovou shodu některé z číslovek a jistého výrazu dalšího. Např. číslovka 4 (*four*, vysl. [fo:r]) zní stejně jako předložka *for* (vysl. [fo:r], česky *pro*), číslovka 2 (*two*, vysl. [tu:]) zní stejně jako příslovce *too* (vysl. [tu:], česky *také*) a až na délku samohlásky stejně jako předložka *to* (vysl. [tu], česky *k*). Této zvukové (úplné nebo částečné) shody a navíc ještě výše popsaného hláskování využívají např. běžná akronyma *U2* (*you too*, česky *ty také*), *2U* (*to you*, česky *tobě*) nebo *4U* (*for you*, česky *pro tebe*). V akronymech se dále často objevuje číslovka 8 (*eight*, vysl. [ejt]), které se využívá pro úsporné psaní řady výrazů, jejichž výslovnost obsahuje právě skupinu hlásek *ejt*, např. *L8* (*late*, česky *pozdě*), *GR8* (*great*, česky *ohromný*).

V některých akronymech používaných běžně v krátkých textových zprávách (a na internetu) se výše uvedené způsoby rozmanitě kombinují, jak to dokazují např. akronyma *CUL8R* (*see you later*, česky *uvidíme se později*), *W84ME* (*wait for me*, česky *počkej na mě*), *F2F* (*face to face*, česky *tváří v tvář*), *RUMOF?* (*are you male or female?*, česky *jsi muž, nebo žena?*).

Výrazy *na3t* (natřít) a *us5* (uspět) z reklamního textu využívají – podobně jako anglická číslovka 8 – shody výslovnosti některých číslovek a části nějakého dalšího výrazu. Číslice 5 se – co se krátkých textových zpráv a internetových konferencí týká – patrně nejčastěji objevuje ve výrazech *o5* (opět) a *z5* (zpět), lze si ji ale samozřejmě představit i v řadě výrazů dalších, např. *ú5* (úpět), *o5ovat* (opětovat), *na5í* (napětí), *l5* (lpět), *dos5* (dospět) atd. Číslici 1 je možné uplatnit např. ve výrazech *1duchý* (jednoduchý), *s1t*

Emocionální reakce, pocity a duševní stavy, jež může pisatel prostřednictvím emotikonů sdělovat, mohou být pozitivní i negativní. Emotikony se mnohdy ne zcela přesně zaměňují za *smíšky* či *smajlíky* (z angl. *smileys* odvozeného od slovesa *smile* = smát se). Smajlíci jsou pouze jedním z druhů emotikonů a připomínají úsměv, který v textu vykouzlíme kombinací dvojtečky (event. středníku), pomlčky a pravé kulaté závorky :) a „přečteme“ jej s hlavou na levém rameni (nebo po otočení obrazovky či papíru o devadesát stupňů doprava). Emotikony však mohou vyjadřovat také negativní emoce, smutek, ironii, rozmrzelost či hněv a pláč – zkusme jen zaměnit pravou kulatou

(sjednat), číslici 2 ve slovech *po2domí* (podvědomí), *o2ký* (odvěký) číslici 3 ve výrazech *s3h* (střih), *zlo3lý* (zlotřilý), *kmo3* (kmotří). Začleňujeme-li číslici 3, je zvuková shoda úplná nebo částečná v závislosti na tom, zda zkracované slovo obsahuje *i* krátké (jako ve všech právě uvedených příkladech) nebo dlouhé (jako v příkladu z reklamního textu). Uplatnit můžeme i číslici 8, a to např. ve slovech *p8ěch* (posměch), *k8onaut* (kosmonaut) a podobně. Záleží na pisatelově fantazii, jeho ochotě si s jazykem hrát a také na vůli příjemce taková slova dešifrovat.

Patrně ještě častěji než akronyma se do textů esemesek vkládají smajlíky čili emotikony, jež doporučuje bod c) citovaného reklamního letáku. Jsou to vlastně na stranu položené obličejky či jiné obrázky vytvořené pomocí znaků na klávesnici mobilního telefonu. Podrobněji o nich pojednává odpovědná této kapitoly.

Někteří tvůrci emotikonů vytvářejí pomocí znaků klávesnice mobilního telefonu obrázky, při jejichž „čtení“ již není třeba dávat hlavu na stranu (angl. no turning emoticons) a kterými pak lze zhuštěně vyjádřit třeba nějakou aktivitu. Příkladem k tomu může být emotikon `()3` s významem *jdeme na pivo*, v němž kulaté závorky a podtržítka znázorňují džbánec či sklenici piva, číslice 3 pak ucho, za které se džbánec drží. Analogickým k tomuto emotikonu je ještě např. `[]?` s významem *jdeme na kávu*. Jiným příkladem je emotikon `####[ooooo][ooooo]####` s významem *jedeme vlakem*. Křížky naznačují koleje a pražce, hranaté závorky představují vagony a opakované písmeno *o* okna. Takové emotikony jsou bez předchozího vysvětlení skutečně nesrozumitelné a ze strany příjemce vyžadují značnou míru představivosti a ochoty „luštit“ takové pisatelovy obrázky.

V dalším textu se budeme věnovat poměrně novému fenoménu spojenému s psaním krátkých textových zpráv, jímž je tzv. *psaní prediktivní*, které je součástí softwarové výbavy stále většího počtu mobilních telefonů. Nejrozšířenější nástroj, který tento způsob psaní nabízí, byl pro komerční účely nazván *T9*, záleží však na telefonu, můžeme se setkat i s jinými značkami takového softwaru, např. *iTAP*. Zkratka *T9* má

závorku za levou :-(. Prostřednictvím emotikonů můžeme zobrazit nejrozmanitější reakce, např. mlčení :-X, údiv :-o, nerozhodnost :-/, pláč :-(-, úšklebek :-7, prosbu o ticho :-0 a také charakteristické vlastnosti pisatele, např. že je levák (-: (stejný symbol úsměvu, jen je potřeba jej číst s opačným natočením hlavy, obrazovky nebo papíru), že nosí brýle 8-) atd.

původ v angličtině, kde rozvedena zní *type nine*, česky *piš pomocí devíti kláves* (mobilního telefonu). Při prediktivním psaní využívá pisatel krátkých textových zpráv slovník obsahující přibližně 10 000 slov. Nejdříve byly tyto slovníky vyvinuty pro angličtinu, brzy ale přišly na řadu jazyky další, mezi nimi také čeština.

Věnujme poznámku přídavnému jménu *prediktivní*. Podle NASCS *predikce* znamená *odhad budoucích hodnot skutečného průběhu; (vědecké) předvídaní, předpovídání, předpověď, předpoklad*. Při prediktivním psaní náš mobilní telefon předpovídá, předpokládá, snaží se uhodnout, jaké slovo se chystáme napsat. Neustále nám nabízí některé slovo ze slovníku, které odpovídá dané kombinaci kláves. Pokud se jedná o slovo, které jsme měli na mysli, tedy pokud nastala situace, že náš mobil předpokládal správně, co jsme chtěli napsat, toto slovo odsouhlasíme (např. umístěním mezery, záleží na typu přístroje), a tím je označíme za ukončené. Pokud ona kombinace kláves umožňuje slov více, lze pomocí určeného tlačítka vybrat slovo jiné. Např. kombinací tlačítek s čísly 8-3-7-4-6 lze napsat slovo *tesim* (těším) i *verim* (věřím). Největší výhodou prediktivního psaní je, že tlačítko mobilního telefonu, na němž jsou vždy tři nebo i čtyři písmena, stiskneme vždy pouze jednou (zatímco při běžném psaní je musíme stisknout jednou, dvakrát, třikrát či čtyřikrát).

Pokud se stane, že potřebujeme napsat slovo, které se ve slovníku nevyskytuje, napíšeme je „obyčejně“, tedy bez použití prediktivního psaní, a pokud chceme, do slovníku si je přidáme. Při příštím psaní nám toto slovo slovník již nabídne. Kapacita mobilního telefonu pro nově přidaná slova je však omezená, a tak se může po čase stát, že neustálým vkládáním stále nových slov dojde k nahrazení slov, která jsme svůj mobil „naučili“ dříve, těmi, která jsme do slovníku vložili později.

Naskytne-li se nám příležitost účastnit se diskuse lidí, kteří praktikují prediktivní psaní, můžeme také zaslechnout, že *té devítka zkracuje*. Znamená to, že při používání T9 náš mobilní telefon vybraným slovům „dodá“ také diakritická znaménka, avšak za cenu toho, že naše krátká textová zpráva bude ze 160 zkrácena na pouhých 70 znaků.

Dodejme ještě, že gramatický rod u slova *emotikon* nebyl od začátku jednoznačně vymezen. V běžné mluvě kolísají podoby rodu mužského, středního, a dokonce i ženského (zde ovšem ve formě *emotikona*), ale podoba rodu mužského převažuje a doporučuje ji i *Nový akademický slovník cizích slov* – tedy *emotikon*, bez *emotikonu* jako „hrad“ bez „hradu“.

Z právě uvedeného také vyplývá, že již není tak docela pravda, že se v krátkých textových zprávách musíme obejít bez diakritik, tedy bez háčků, čárek a kroužku nad *u*. Řada přístrojů dnes již psaní s diakritiky umožňuje. Aby však mohlo být uplatňováno v praxi, je potřeba, aby na ně byl zařízen jak přístroj odesilatele, tak i přístroj příjemcův. Jinak totiž – řečeno slovy diskutujících o mobilních telefonech na internetu – *mobil háčky a čárky ořeže* či *očeše*, tedy zpráva napsaná s diakritiky dorazí bez nich.

Jak bylo naznačeno již v úvodu, krátké textové zprávy provázejí náš život již více než deset let. Během nich se pochopitelně neustále vyvíjejí a zdokonalují mobilní telefony a s nimi i způsoby psaní. Zatím poslední průlomovou novinkou v této oblasti je právě popsané psaní prediktivní. Není však pochyb, že i ono bude časem překonáno a my budeme mít možnost osvojit si zase jiný způsob psaní krátkých textových zpráv, *ese-mesek*, *SMSek*, *textovek*.

emotikon